

КОМУНІКАТИВНІ МЕХАНІЗМИ ТА МАСШТАБИ ПРОПАГАНДИСТСЬКОГО ВПЛИВУ РАДЯНСЬКИХ ПАРТИЗАН ТА ПІДПІЛЬНИКІВ НА НАСЕЛЕННЯ ЛЬВІВЩИНИ В РОКИ НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ

Аналізуються причини, характер та масштаби пропагандистської діяльності радянських партизанів й підпільників на території Львівщини в період нацистської окупації краю. Автор звертає увагу на роль зовнішнього чинника у створенні та активізації діяльності партизанських та підпільницьких структур на Львівщині в період середини 1943 – першої половини 1944 рр. Окремо показано пропагандистсько-маніпулятивні механізми впливу радянських партизанів та підпільників на масову свідомість українського та польського населення краю як об'єктів реалізації експансіоністських планів двох тоталітарних режимів.

Ключові слова: Друга світова війна, Львівщина, радянські партизани й підпільники, пропаганда, газети, листівки.

Актуальність проблеми. Пропонована тема дослідження має міждисциплінарний характер та може розглядатися актуальною в науково-теоретичному та практичному вимірах як вагома передумова об'єктивного висвітлення подій Другої світової війни на західноукраїнських землях, для недопущення трагічного досвіду Другої світової війни, подолання наслідків маніпулювання масовою свідомістю, викриття міфів та стереотипів того часу, врахування історичних уроків конфліктно-конфронтаційної взаємодії при подоланні політичної кризи в Україні на сучасному етапі. Фактологічний матеріал, узагальнення даної роботи можуть бути використані при читанні курсів та спецкурсів вузів різних рівнів акредитації та продовженні комунікативних студій окресленого періоду.

Гулай Василь Васильович, доктор політичних наук, доцент, зав.кафедри міжнародної інформації, Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів.

© Гулай В.В., 2014

Аналіз попередніх досліджень. Характеристику історіографічної бази пропонованої розвідки варто розпочати з критичного підходу до переповнених ідеологічними штампами та пропагандистськими стереотипами робіт І. Бречака [1], В. Варягіної, Г. Вакуленко [3], В. Замлинського [7], П. Федченка [19], де у відповідному ракурсі відтворено етапи становлення, напрями, в тому числі пропагандистської, діяльності радянських підпільних та партизанських груп й загонів на Львівщині в 1941-1944 рр., наведено приклади різноманітної друкованої продукції тощо. Новітні підходи до інтерпретації цієї сторінки історії нашого краю пропонують сучасні вітчизняні історики П. Брицький [2], К. Кондратюк [10], І. Патриляк, М. Боровик [14]. Для глибшого розуміння методів радянського пропагандистського впливу в роки Другої світової війни не варто залишати поза увагою роботи радянського періоду [8; 13; 21]. На розв'язання раніше поставлених актуальних питань політичної історії Західної України періоду Другої світової війни, запропонованих автором в останніх публікаціях [4; 5], із введенням до наукового обігу нових архівних матеріалів та сучасною інтерпретацією раніше опублікованих джерел, спрямована стаття.

Мета та завдання дослідження. Метою пропонованої статті є політико-комунікативний аналіз пропагандистського впливу радянських підпільників і партизан на масову свідомість населення Львівщини в роки гітлерівської окупації.

Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити низку дослідницьких завдань:

охарактеризувати причини появи та зміни організаційної структури радянського підпільницького та партизанського руху на Львівщині в 1941-1944 рр.;

вказати на значення пропагандистської роботи у діяльності радянських підпільницьких й партизанських груп і загонів проти нацистських окупантів та їх колаборантів;

розкрити механізми маніпулятивного впливу радянських партизан та підпільників на воєнно-політичні орієнтації населення краю;

описати засоби пропагандистської діяльності організованого радянського підпілля та партизанського руху на Львівщині в часи окупації гітлерівською Німеччиною;

виявити масштаби та наслідки маніпулятивно-пропагандистського впливу радянських підпільників та партизан на масову свідомість населення Львівщини в окреслений період.

Виклад основного матеріалу. Комунікацію найчастіше розглядають як соціальний процес, пов'язаний із спілкуванням, обміном думками, відомостями, ідеями тощо. Комунікаційну взаємодію, на наше переконання, доцільно розглядати на основі класичної матриці міжсуб'єктної інтеракції, базовими елементами якої виступають такі поняття, як «комунікатор», «комунікант», «сигнал», «шум», «канал» тощо.

Пропаганду ж можна розглядати як розповсюдження та утвердження в масовій свідомості систематизованих суджень, що відображають світоглядні позиції особи та суспільства в цілому. Вона використовує всі форми людського спілкування, всі різновиди поширення масової інформації [17, с.5].

Політична пропаганда, у свою чергу, постає як комунікативна діяльність, орієнтована на закріплення у свідомості або трансформацію певних установок, переконань, стереотипів цільової аудиторії за допомогою інформаційних та/або маніпулятивних прийомів, технік, методів з метою досягнення поставлених політичних цілей і завдань [22, с.3].

Одна з найхарактерніших рис пропагандистського впливу, що відрізняє його від діалогічної чи діакронної форми спілкування, полягає в тому, що пропагандистське повідомлення завжди адресоване одночасно масі індивідів в аудиторії та кожному з них зокрема. При цьому враховується не стільки індивідуальність кожного, скільки те спільне, що характерне для всіх чи більшості в аудиторії, – їх інтереси, мотиви дій, почуття [20, с.37].

Достатньо повний перелік загальних і спеціальних методів пропаганди пропонує Н. Яковлева: спрощення, замовчування, вигаданий факт, пряме коментування, непряме коментування, двостороння аргументація, напівправа

й інсинуації, інформаційне перенавантаження, інформаційно-пропагандистська індукція, семантичне маніпулювання, політичний евфемізм, дифамація (розголошення інформації, що може зіпсувати імідж певної особи, але відповідає істині) [22, с.11].

До характерних рис радянської політичної пропаганди М. Кравчук відносить: жорстке підпорядкування інформаційних потоків ідеологічно-пропагандистським завданням владної комуністичної еліти; централізація пропагандистської діяльності та створення спеціалізованих структур; обмеження всіх альтернативних джерел інформації; обов'язкова участь у пропагандистських заходах, тиск, маніпуляції; створення особливої «радянської мови»; у поширенні панівних ідей та насадженні «класових норм» та цінностей велике значення відводилось особистості пропагандиста [11, с.132].

Політичне маніпулювання постає як система засобів ідеологічного та духовно-психологічного впливу на масову свідомість з метою нав'язування певних ідей, цінностей; цілеспрямований вплив на громадську думку та політичну поведінку задля спрямування їх у заданому напрямку [12].

До основних маніпулятивних інструментів пропаганди можна віднести: анонімний авторитет; буденна розповідь; «тримай злодія»; емоційний резонанс; ефект бумеранга; ефект ореолу; ефект присутності; інформаційна блокада; коментарі; констатація факту; помилкова аналогія; відволікання уваги [16].

Повертаючись до історико-політичного контексту нашої статті, варто звернутися до слів Л. Герасименка, який слушно вказує, що спроби радянської влади організувати партизанський рух у тилу ворога в умовах катастрофічного початку війни, хаосу, розладу були невдалими, зокрема через серйозні організаційні труднощі. Позафронтовою і диверсійною діяльністю на території України протягом усієї війни займалися три структури – НКВС, КП(б)У і РСЧА. Протягом першого періоду війни між партійними, армійськими структурами та органами держбезпеки велася напружена міжвідомча боротьба за контроль над керівництвом партизанським рухом. Врешті-решт на середину

1942 р. партійна номенклатура «переграла» чекістів і частково військових у боротьбі за вплив на партизанський рух. 30 травня 1942 р. було створено Центральний штаб партизанського руху (ЦШПР), а 20 червня 1942 р. – Український штаб партизанського руху (УШПР) [18, с.77].

Із скерованих УШПР впродовж осені 1942 – весни 1943 рр. 29 організаційних груп (355 осіб) для розгортання партизанського руху більшість не дійшла до місця призначення, зокрема й на Львівщину [9, с.44].

У переважній більшості без зовнішньої підтримки та зв'язку з територією, контрольованою Червоною армією, а виключно зусиллями місцевих комуністичних активістів, вже восени 1941 р. виникають радянські підпільні групи в різних населених пунктах Львівщини: в селищі Красне Бузького району (організатор – колишній член КПЗУ І. Дубас), с. Угри Городоцького району (С. Грегіль), с. Луки того ж району (Д. Рибак), с. Вирів Кам'янка-Бузького району (М. Процик), с. Сасів Золочівського району (П. Кундіус), м. Стрию (В. Грицяк), м. Жовкві, м. Стебнику та ін. [7, с.51].

Починаючи з весни 1942 р., кілька груп комуністичної та соціалістичної орієнтації виникло у Львові, які, зустрічаючись, обговорювали політичне становище в Західній Україні та готувались до організації підпільно-партизанської боротьби з гітлерівськими загарбниками. Серед їхніх членів можна назвати колишніх членів КПЗУ та членів ВКП(б) В. Грушина, Я. Візенберг, К. Кирилюка, М. Березіна, Д. Твардовського та ін. Одночасно виникли такі ж групи і в низці інших міст та сіл Львівщини. Наприклад, в селах Жидовичі і Полюхів Великий Глинянського району – група В. Дорожка, в Самборі на Дрогобиччині – група І. Сераковського та інші [3, с.28].

Навесні 1942 р. в районі Львова успішно десантувалися заслані з території СРСР групи польських комуністів на чолі з А. Хмелевським та З. Холлянеком, які сприяли активізації діяльності польського антифашистського підпілля прорадянської орієнтації [1, с.81].

Для встановлення зв'язку з ППР влітку 1942 р. зі Львова до Варшави виїхала колишній член КПЗУ Я. Візенберг, якій легко вдалося відновити зв'язок з комуністами, які стали членами ППР, і дістати у них підпільні видання газети «Трибуна вольності» – орган ППР і «Гвардиста» – орган Гвардії Людової [3, с.29].

До польських організаторів і керівників підпілля у Львові належали С. Зая, Я. Слівка, Я. Біер, О. Лещинський, А. Смоленський, Т. Гаєвський, А. Полуб'як. Восени 1942 р. вони перейшли під керівництво ЦК ППР та Головного штабу Армії Людової й утворили осередки цих організацій [10, с.115].

Виявлені в Державному архіві Львівської області документи, складені партійними працівниками відразу після звільнення краю від нацистської окупації, дозволяють говорити про вагомую роль в організаційному зміцненні радянського підпілля Львова одного із керівників Польської партії робітничої (ППР) «Франека», який прибув з Москви до Варшави та від якого «керівники «Народної гвардії месників» (згодом цю організацію в радянській історіографії та пропаганді подавали як «Народну гвардію західних областей України» чи «Народну гвардію імені Івана Франка» – прим. *В. Гулай*) отримали інструкції, літературу та фінансову допомогу для роботи» [6, 159].

Для підсилення «Народної гвардії месників» за вказівкою згаданого «Франека» 23 лютого 1943 р. до Львова було скеровано І. Куриловича («Ришарда»), який став керівником цієї організації [6, арк.159]. На кінець червня 1943 р. «Народна гвардія месників» нараховувала до 500 осіб, взявши під своє керівництво групи в Дрогобичі, Бродах, Холмі, Стрию, Станіславі, Тернополі [6, арк.160].

У зв'язку з поширенням дій «Народної гвардії» на райони Дрогобицької, Станіславської і Тернопільської областей, які входили в дистрикт «Галичина», рада організації все більше зосереджується на пропагандистській роботі. Перше друковане слово радянських підпільників побачило

світ у Львові в листопаді 1942 р., коли було випущено інформаційні бюлетені № 1 і 2, які містили матеріали про 25-ті роковини Великої Жовтневої соціалістичної революції. Вслід за бюлетенями в грудні 1942 р. більшим тиражем вийшов перший номер газети «Глос вольнощі», почали випускатися спеціальні листки. Газета «Глос вольнощі» виходила раз на місяць. Всього було випущено сім номерів. З 1 липня 1943 р. вона почала виходити українською мовою за назвою «Новини дня». Газета проголошувала заклики до збройної боротьби з окупантами. Вона мала спеціальний розділ «Становище на фронтах», у якому друкувалися зведення Радінформбюро, а також інформації інших антифашистських агентств. Так, після розгрому армії Паулюса на Волзі «Глос вольнощі» (1943, лютий, № 3) в статті «Нова ситуація – нові завдання» дала детальний аналіз причин поразки 330-тисячного військового угруповання гітлерівців і закликала всі слов'янські народи до посилення боротьби з ненависними загарбниками. Стаття закінчувалась словами: «Хай живе єдиний фронт польських і українських мас у боротьбі за визволення від гітлерівських окупантів!» [3, с.40].

З 1 березня 1943 р. українською мовою та накладом 500 примірників почала виходити газета «Боротьба». У першому номері газета виступила з передовою статтею «Спільна справа – проти спільного ворога». Газета наводила твердження нацистських окупантів про те, що «український народ мусить підпорядковуватися німецькій нації», тобто гітлерівській Німеччині. «Наступило нарешті нечуване та безприкладне банкрутство реакційної української ідеології та планів створення протинародної української держави, – писала газета, – не може бути і мови про якусь іншу українську державу, крім Радянської держави українського народу – робітників і селян». Газета писала: «Українська та польська реакція, нацьковуючи один народ проти другого, веде політику зради та капітуляції... Ми закликаємо всі живі сили українського та польського народів до спільного

фронту, на прапорі якого написаний славний лозунг «За нашу і вашу волю!» [3, с.41-42].

У газеті «Боротьба» за 15 липня 1943 р. говорилося: «Пам'ятаємо: «Народна гвардія» є військовою організацією українського народу на галицьких землях, організацією, яку створила сама потреба часу, яка виросла з самої гущавини і є зв'язана з ним на смерть і життя; в цьому запорука її розвитку, в цьому її сила і непереможність» [3, с.33].

З травня того ж року у Львові, районах Львівської та сусідніх областей почалось поширення другої газети «Народної гвардії месників» українською мовою – «Новини дня» [3, с.31-32]. У травні 1943 р. почала виходити друга газета українською мовою «Новини дня». Плануючи її випуск, підпільники прагнули зробити «Новини дня» щотижневою газетою-листівкою. Однак з технічних причин досягти цього не вдалося, і вона виходила досить об'ємистою два-три рази на місяць.

На сторінках «Новини дня» публікувалися матеріали з різних питань, які хвилювали все населення окупованих територій, зокрема засуджувалась мобілізація молоді в дивізію СС «Галичина», акції переселень, стягування податків, так звані кампанії збирання контингентів. Так, після поразки на східному фронті гітлерівці, шукаючи резервів, почали формувати дивізію СС «Галичина». Керівництво «Народної гвардії» випустило спеціальну листівку – звернення до молоді та її батьків. Львівські підпільники писали: «28 квітня проголошено створення «добровільної» дивізії «Галичина». Це друге сватання Гітлера до українців Галичини. Перед 22 червня 1941 р. була така дивізія. Вона виконала ганебну гітлерівську роботу на плечах українського народу. Несвідома молодь убивала свого ж брата міліціонера, службовця, бійця, командира. Теперішнє сватання – це поличник (ляпас – прим. *В. Гулай*) для українського народу. В розпорядженні про дивізію СС «Галичина» навіть не згадано про український народ. І це цілком зрозуміло

чому. Гітлерівцям не потрібний український народ, їм потрібні українські землі... Хай тепер кожен запитає себе: чи потрібні українському народові гітлерівські окупанти? Напевно не потрібні! Сьогодні Україна – другий фронт Червоної Армії. Хай же злучиться до неї Галичина... Хай ні один українець Галичини не зганьбить українського народу і не вступить до гітлерівської дивізії СС «Галичина» [3, с.42-44].

У серпні 1943 р. назву «Народна гвардія месників» було замінено на «Партизанська рада західних областей України», яка почала видавати газети «Партизан» українською та польською мовами та листівки «Новини дня» тими ж двома мовами [6, л.160-161]. Проте, попередня скорочена назва «Народна гвардія» продовжувала використовуватись в пропагандистській діяльності.

У другій половині 1943 р. радянське підпілля було переформовано в Організацію партизанського руху західних областей України. ЦК ППР передав її ЦК КП(б)У й Українському штабові партизанського руху [10, с.115].

На сторінках газет народогвардійці закликали: «Українці та поляки західних областей України! Піднімайте зброю проти спільного ворога всіх слов'янських народів і всього людства, проти озвірілої від крові гітлерівської Німеччини. Нищьте без милосердя окупантів, провокаторів, запродавців Гітлера, зрадників народу. На смертний бій з німецькими окупантами кличе всіх чесних патріотів західних областей України «Народна Гвардія» за кращу долю наших дітей, нашого народу. Вступайте в її ряди! Бийте німецького варвара вдень і вночі, в місті і на селі, бийте, доки не втече з нашої землі». Внизу листівки і газети підпис: «Обласне командування Народної Гвардії західних областей України» [19, с.116].

В одній з листівок «Народна гвардія» зверталася до українського населення краю, закликаючи до ескалації конфлікту всередині української спільноти дистрикту

«Галичина» Генерального губернаторства окупованих польських територій: «Українці! Настав час відплати – вставайте до бою з загарбником за волю народу, за рідний край!... Не дайте глузувати з себе! Не дайте сплямити свого чесного імені! Ні один патріот українець не піде до собачої дивізії Гітлера. А ті що підуть – це зрадники свого народу. Їм не ждати від нас пощади, коли прийде час відплати... Оці всі комітетчики, адміністратори та... стражники та поліцаї – всі, що вислуговуються окупантові або «відданою» працею, або підлабузництвом, – Зрадникам смерть!... Нехай і нашу «спокійну» Галичину охопить полум'я все-народного бунту!» [13, с.257-28].

У листівці за назвою «До українського та польського населення» Обласна Рада «Народної Гвардії» закликала: «Українці та поляки, женіть від себе геть панків – злодіїв. На спроби спровокувати міжнаціональну бійню відповідайте активними діями проти окупантів і їхніх наймитів-націоналістів... Посилуйте партизанські загони, знищуйте матеріальну й живу силу ворога. Цим ви прискорите день свого визволення з-під гітлерівського ярма!» [19, с.117].

З наближення Червоної Армії до теренів Львівщини 9 березня 1944 р. вийшла листівка «Народної гвардії» за назвою «До громадян Львівської області»: «...коли кожний радянський патріот радіє, що приходить нарешті край пануванню гітлерівського ката, запаморочуються сумними подіями, ганебними злочинами української націоналістичної наволочі, з-під знаку УПА, Бандери, Мельника та Бульби. Ці, так звані «повстанці», озброєні гестапо, нищать мирних громадян польської національності... гітлерівські слуги, прогнані з Волині Червоною Армією, перетворюють нашу область в жалюгідну арену міжнаціональної боротьби. Бо, напевно, націоналісти з польського боку скористаються з нагоди і проголосують клич «відплати»... Виженемо геть націоналістичну наволоч, не піддаваймось теророві і провокації. Допомагаймо сусідам-полякам боротися проти

оунівських банд. Геть з українськими націоналістами – приватними катами гітлерівського пана...» [13, с.279-280].

Після докорінного перелому в боях на Східному фронті та швидкого наближення Червоної Армії до теренів Львівщини активізувались партизанські групи та загони: в районах області: Бродівська партизанська група, Краснянська диверсійна партизанська група, Рава-Руська диверсійна партизанська група ім. Івана Франка та ін. [19, с.114].

Впродовж 1943-1944 рр. на території Бузького та Кам'янка-Бузького районів Львівщини діяла партизанська група «Патріоти слов'ян» під командуванням В. Попова, чисельність якої доходила до 22 осіб [6, л.155].

У партійних архівних документах, складених відразу після звільнення Львівщини, прямо вказано, що П. Кундіус прийняв командування польським партизанським загonom і керував ним до звільнення Червоною Армією Золочівського, Олеського та Краснянського районів Львівщини [6, л.157].

Подібну діяльність у районі Дорогобича здійснював загін «Орліка» Армії Людової під керівництвом Ю. Важинського. В червні 1944 р. поблизу с. Сянки, спільно з радянською десантною групою, він напав на німецький загін із 200 осіб, коли було вбито і поранено близько 80 вояків противника [10, с.115].

Незаперечним є й те, що місцеві поляки активно співпрацювали чи навіть воювали у складі радянських партизанських та армійських диверсійних підрозділів, яких зимою-весною 1944 р. все більше скеровувалося в Галичину. Так, тільки у лісах навколо сіл Сасів та Побіч на північ від Золочева активно діяла група із 150 радянських парашутистів та 30 поляків [15, с.1088].

У жовтні 1942 р. у Глинянському районі була створена партизанська група «Визволення Вітчизни» під керівництвом комуністів В. Дорожка та І. Головченка, яка діяла з 7 жовтня 1942 р. до дня приходу Червоної Армії – 23 липня 1944 р. Партизани мали свою програму, в якій вимагалося: 1) вести постійну агітаційну і пропагандистську

роботу серед населення, 2) об'єднувати в організацію прихильників Радянської України для боротьби проти гітлерівців і буржуазних націоналістів всіх мастей; 3) утворювати бойові і диверсійні партизанські загони, куди приймати трудящих різних національностей; 4) врятувати трудящих від звірячої фашистської розправи; 5) вести систематичну розвідку сил і дій ворога для ефективної боротьби з окупантами; 6) серед населення вести роз'яснювальну роботу з викриття ворожої брехні проти Радянського Союзу і Червоної Армії; 7) перешкоджати ворогам вивозити матеріальні цінності з України; 8) вивчати чесних людей з інтелігенції, залучаючи їх в ряди активних борців з фашизмом.

Партизани мали свій керівний комітет та підпорядковані йому шість низових груп. Група «Визволення Вітчизни» підтримувала тісний зв'язок з польською групою самозахисту села Ганачева Глинянського району Львівської області [19, с.119-120].

У листівці організації «Визволення Вітчизни» про звірячу розправу гітлерівців над в'язнями нацистського концтабору від 4 січня 1943 р. зазначалось: «Не вистачає вміння розповісти й описати картини, повні жаху, мук і страхів, що їх зазнають євреї і кожний, хто попаде до лагерю, від знущань німецьких катів та їх прислужників – українських поліцаїв. Ці гітлерівські пси, об'їдаючись хабарів, будучи вічно п'яними, розбещеними, забрудненими людською кров'ю, безконтрольно й безнаказано знущаються над людьми гірше, ніж над худобою. Для них вбити людину є забавкою і звірячою насолодою» [13, с.68].

12 травня 1943 р. «Визволення Вітчизни» у своїй іншій листівці намагалась переконати місцеве населення, що «Молодь Західної України не піде до СС дивізії, яка має допомагати фашистам битись з Червоною Армією, в складі якої є не тільки наддніпрянська молодь, а й молодь Західної України. Писатись до СС дивізії – значить дати згоду вбивати

своїх братів. Чи захоче це робити народ Західної України? Напевно ні. Історія ще не знала такого, щоб провідники кликали народ вбивати своїх братів і синів. На це здібні лише найпаскудніші зрадники й запроданці» [13, с.111-112].

Висновки та перспективи подальших досліджень. На підставі проведеного дослідження можемо дійти до низки висновків.

По-перше, при дослідженні етнополітичної історії Західної України, зокрема Львівщини, періоду Другої світової війни не варто залишати поза увагою існування радянського організованого підпілля та партизанського руху.

По-друге, визнаючи існування та в багатьох випадках достатньо ефективну боротьбу радянських підпільників та партизан проти гітлерівських окупантів, не варто перебільшувати його масштабів та впливу на місцеве, передовсім домінуюче українське населення.

По-третє, виявлені архівні документи в сукупності з іншими джерелами дозволяють твердити про вагомий зовнішній чинник в організаційному оформленні прорадянського підпільницького та партизанського руху.

По-четверте, для розкриття комунікативних механізмів впливу радянських підпільників та партизан варто враховувати його національний, переважно не- український склад, тісні зв'язки з польським антигітлерівським підпіллям прорадянської лівої орієнтації та прагнення перебрати на себе роль захисника польського населення в умовах ескалації українсько-польського конфлікту на Львівщині взимку-літом 1944 р.

По-п'яте, характер та масштаби діяльності та етнополітичні пріоритети радянських підпільників та партизан визначали виразний маніпулятивних характер їхнього пропагандистського впливу, який вартий продовження дослідження в подальших роботах для формування цілісного уявлення про характер міжетнічної конфліктно-конфронтаційної взаємодії в Західній Україні в роки Другої світової війни загалом.

1. *Бречак І.* Бойові побратими (З історії участі польських антифашистів у радянському партизанському русі на Україні в роки Великої Вітчизняної війни) / І. Бречак. – Львів: Видавництво «Каменяр», 1974. – 192 с.

2. *Брицький П.П.* Україна у Другій світовій війні (1939-1945 рр.). – Чернівці, 1995. – 114 с.

3. *Варягіна В.Д.* Народна гвардія імені Івана Франка: сторінки героїчної боротьби підпільно-партизанської організації західних областей України. 1942-1944 роки / В.Д. Варягіна, Г.С. Вакуленко. – Львів: Каменяр, 1979. – 229 с.

4. *Гулай В.В.* Міжетнічна комунікація в Західній Україні у роки Другої світової війни: монографія / В.В. Гулай. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. – 460 с.

5. *Гулай В.В.* Роль «третьої сили» в ескалації українсько-польського конфлікту в Західній Україні (зима-літо 1944 р.): політико-мілітарні аспекти / В.В. Гулай // Панорама політологічних студій: науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне: РДГУ, 2012. – Вип. 8. – С. 45-52.

6. Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО). – Ф. П. 3 Львівський обласний комітет Комуністичної партії України. – Оп. 1. – Спр. 78 Інформації, справки обкома партії в ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б) У о проведенні совещаний крестьян, работников культуры, реализации третьего военного займа, пропагандистской и массово-политической работе, лекционной пропаганде, работе научно-исследовательских учреждений, подпольно-партизанском движении на территории области в годы Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. и др. – 15 января 1944 г. – 23 декабря 1944 г. – 162 л.

7. *Замлинський В.О.* З вірою у Перемогу. Комуністична партія на чолі партизанської боротьби проти німецько-фашистських загарбників у західних областях України 1941-1944 / В.О. Замлинський. – К.: Видавниче об'єднання «Вища школа», 1976. – 199 с.

8. *Ивлев И.А.* Оружием контрпропаганды: Сов. пропаганда среди населения оккупированной территории СССР. 1941-1944 гг. / И.А. Ивлев, А.Ф. Юденков. – М: Мысль, 1988. – 277 с.

9. *Клоков В.И.* О стратегии и тактике советских партизан в борьбе против фашистских оккупантов на Украине (1941-1944) / В.И. Клоков / Исторические тетради Института истории Украины НАН Украины. – К., 1994. – 75 с.

10. *Кондратюк К.* Галичина і Волинь у роки Другої світової війни (1939-1945): навч. посібник / К. Кондратюк. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. – 160 с.

11. *Кравчук М.* Утвердження тоталітарної політичної системи засобами політичної пропаганди (радянський період) / М. Кравчук // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип. 229-230 Історія.

Політичні науки. Міжнародні відносини: Зб. наук. праць. – Чернівці: «Рута», 2004. – С. 129-133.

12. *Кучма Л.* Аксиологічний вимір політичного маніпулювання [Електронний ресурс] / Л. Кучма. – Режим доступу: [http // www. ena.lp.edu. ua: 8080/bitstream/ntb/7862/1/21.pdf](http://www.ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/7862/1/21.pdf) 2 [Дата звернення: 28.04.2011].

13. Листівки партійного підпілля і партизанських загонів України у роки Великої Вітчизняної війни / Упоряд.: П.І. Денисенко (керівник), В.П. Лукін, М.І. Москаленко. – К.: Видавництво політичної літератури України, 1969. – 340 с.

14. *Патриляк І.К.* Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду / І.К. Патриляк, М.А. Боровик. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2010. – 590 с.

15. Польща та Україна у тридцятих–сорокових роках ХХ століття: Невідомі документи з архівів спеціальних служб. – Т. 4: Поляки і українці між двома тоталітарними системами 1942-1945. Частина перша / ред. кол.: С. Богунов та ін. – Варшава–Київ: Державний архів Служби безпеки України, Архів Міністерства внутрішніх справ і адміністрації Республіки Польщі, Інститут національної пам'яті – Комісія з переслідування злочинів проти польського народу, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень Національної академії наук України, 2005. – 1512 с.

16. *Присяжнюк М.М.* Прийоми маніпулювання свідомістю людей через засоби масової інформації [Електронний ресурс] / М.М. Присяжнюк. – Режим доступу: [http//www.nbuv.gov.ua /portal/natural/ sitsbo/01-18/01-18.pdf](http://www.nbuv.gov.ua /portal/natural/ sitsbo/01-18/01-18.pdf) [Дата звернення: 11.05.2011].

17. *Скуленко М.І.* Логічні засади пропаганди: монографія / М.І. Скуленко. – Запоріжжя: Вид-во КПУ, 2010. – 312 с.

18. Україна і український народ у Другій світовій війні: Дискусії. Вип. 2 / Упоряд.: Л. Герасименко, Р. Пилявець. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2009. – 84 с.

19. *Федченко П.* Партизанський рух на Львівщині в роки Великої Вітчизняної війни / П. Федченко // У боротьбі за радянську владу і соціалізм: Зб. наук. статей. – Львів: Видавництво Львівського університету, 1960. – С. 112-124.

20. *Шерковин Ю.А.* Социальная психология и пропаганда / Ю.А. Шерковин // Проблемы социальной психологии и пропаганды / Состав.: В.Н. Колбановский, Ю.А. Шерковин. – М.: Политиздат, 1971. – С. 25-42.

21. *Юденков А.Ф.* Политическая работа партии среди населения оккупированной советской территории (1941-1944 гг.) / А.Ф. Юденков. – М.: Издательство «Мысль», 1971. – 358 с.

22. *Яковлева Н.І.* Пропаганда як складова політичної комунікації: автореф. дис. ... канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / Н.І. Яковлева. – К., 2010. – 18 с.

Надійшла до редколегії 14.01.2014 р.

Рецензент: *Г.І. Луцишин*, доктор політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин та політології Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів

Гулай В. В.

КОММУНИКАТИВНЫЕ МЕХАНИЗМЫ И МАСШТАБЫ ПРОПАГАНДИСТСКОГО ВЛИЯНИЯ СОВЕТСКИХ ПАРТИЗАН И ПОДПОЛЬЩИКОВ НА НАСЕЛЕНИЕ ЛЬВОВЩИНЫ В ГОДЫ НАЦИСТСКОЙ ОККУПАЦИИ

Анализируются причины, характер и масштабы пропагандистской деятельности советских партизан и подпольщиков на территории Львовщины в период нацистской оккупации края. Автор обращает внимание на роль внешнего фактора в создании и активизации деятельности партизанских и подпольных структур на Львовщине в период середины 1943 – первой половины 1944 гг. Отдельно показано пропагандистско-манипулятивные механизмы влияния советских партизан и подпольщиков на массовое сознание украинского и польского населения края как объектов реализации экспансионистских планов двух тоталитарных режимов.

Ключевые слова: Вторая мировая война, Львовщина, советские партизаны и подпольщики, пропаганда, газеты, листовки.

Hulay V.

COMMUNICATION MECHANISMS AND THE EXTENT OF THE PROPAGANDA IMPACT OF PARTISANS AND UNDERGROUND FIGHTERS ON THE POPULATION OF LVIV DURING THE NAZI OCCUPATION

The causes, nature and extent of advocacy Soviet partisans and underground fighters in Lviv region are analyzed during the Nazi occupation of the land. The author pays attention to the role of external factors in the creation and revitalization of partisans and underground fighters structures in Lviv region during the middle of 1943 – the first half of 1944. It is separately shown propaganda, manipulative mechanisms of influence Soviet partisans and underground fighters in the mass consciousness of Ukrainian and Polish population of the region as an object of implementing expansionist plans of two totalitarian regimes.

Key words: World War II, Lviv region, Soviet partisans and underground fighters, propaganda, newspapers, flyers.